

УДК 330.4:353

Т.В. Рудакова

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ РОЗГЛЯДУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ РЕГІОНУ В ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІДСИСТЕМ СУСПІЛЬСТВА

Розглядаються методологічні принципи розгляду соціально-економічної системи в період трансформації підсистем суспільства з метою підняття рівня конкурентоспроможності країни.

Вступ. Глобалізація економіки є багатограним процесом, основними рушійними силами якого є технологічний прогрес, розвиток міжнародної інфраструктури, зміни в інформаційній технології та лібералізація торгівлі та міжнародних зв'язків.

Ці фактори, як показує практика економічного розвитку усіх країн світу, мають безпосередній вплив на соціальний та економічний розвиток. Перш за все це позначається на зростанні обсягів торгівлі товарами та послугами. Важливим наслідком глобалізації стала інтенсифікація потоків прямих іноземних інвестицій, обсяги яких є особливо динамічними. Технічні та технологічні зміни, що є необхідною передумовою розвитку людини, спричиняють трансграничний рух капіталу, виробничих потужностей, товарів та послуг, переміщення робочої сили. Такі процеси викликають зміни в соціальній сфері, що призводить до переміщення та скорочення робочих місць, девальвації традиційних спеціальностей та потреби нової кваліфікації.

Дослідження процесу глобалізації економіки свідчить, що він справляє неоднозначний вплив на соціальну сферу. Лібералізація обміну, нові форми міжнародного поділу праці, зростання руху капіталу, посилення конкурентної боротьби повинні сприяти економічному зростанню.

Механізм забезпечення добросовісної конкуренції має включати елементи, які б спрямовували розвиток господарської системи, суспільства в цілому не просто на економічне зростання, а визначали б такі його інструменти та форми, що відповідають сучасним потребам із позицій зупинення тенденцій до соціального відчуження в межах функціонуючої ринкової економіки.

Особливість процесу формування такого механізму полягає у переплетенні та взаємодії двох, певною мірою незалежних, тенденцій: виникнення та формування якісно нового виду економічної політики, як постійного фактора впливу на умови співпраці всіх основних суб'єктів економічної системи, та формування об'єктивних чинників розвитку сучасного типу продуктивних сил, які незалежно від обставин, диктують необхідність створення і дотримання певних форм такої співпраці як гаранта подальшого розвитку соціально-економічної системи в цілому.

В сучасний час недостатньо уваги приділяється єдності місця та ролі соціальної політики у реалізації об'єктивних потреб соціально-економічного розвитку суспільства, його економічної, господарської та соціальної систем. Аналізуючи проблеми розвитку соціально-економічних процесів на національному рівні, не завжди глибоко застосовується принципи системної парадигми, головними серед яких є посилена увага до взаємодії між різними сферами функціонування суспільства та усвідомлення реального життя у його цілісності.

Внаслідок цього, що соціальну політику розглядають в цілому як систему інструментів та дій уряду, яка націлена на забезпечення соціального захисту, тобто пов'язують її лише із визначенням принципів, форм, методів перерозподілу ВВП в інтересах знедолених верств населення.

На сучасному етапі повинна бути сформована така соціальна система, яка передбачає взаємодію, взаємовпливи, взаємозалежність усіх елементів системи. Таким чином, призначення, роль соціальної системи необхідно розглядати, виходячи із розуміння механізму взаємовпливів, взаємозалежності систем соціальних та економічних законів, соціальної та економічної системи суспільства на даному етапі його розвитку, опираючись перш за все, на регіональні системи [1].

Аналіз останніх досліджень. Економічним та соціальним аспектам розвитку суспільства в цілому та регіону, зокрема, присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких виділяються роботи В. Гейця, І. Лукінова, О. Бакаєва, М. Чумаченько, Л. Ерхарда та ін. Їх роботи є теоретичною та практичною основою для аналізу проблеми. Однак для конкретної соціально-економічної ситуації, яка виникає в умовах економічного розвитку та невизначеності соціальних орієнтирів, проблема в достатній мірі не розглядалась. Особливо це стосується конкретних регіонів, які формують соціальний розвиток країни в цілому.

Невирішені проблеми. Соціальна політика є одним із видів регулювання лише держави добробуту. Системи, форми, цілі та інструменти соціальної політики міняються залежно від того, які проблеми та потреби стоять перед суспільством у даний конкретний час. Обмеженість ресурсів при існуванні держави обумовлює її соціальну політику. Таким чином, обмеженість факторів виробництва, слабого розвитку продуктивних сил соціальна політика носить вимушений характер і націлена на збереження обмежених результатів виробничої діяльності, а не на примноження їх за допомогою цієї політики.

В сучасних умовах, в умовах розвитку інноваційної стратегії економіки, виникає ситуація, коли збільшення суспільного та індивідуального багатства, розвиток самого суспільства викликає до життя потребу в активній системній, багатоцільовій соціальній політиці. В цьому аспекті система соціального захисту є не просто актом гуманності а суспільства, незаперечним мотивом, стимулом діяльності працюючих, де чільне місце посідають напрямки соціальної політики, що пов'язані із забезпеченням подальшого розвитку існуючої економічної та господарської систем.

Мета. Наведене вище обумовлює актуальність даної статті, в якій досліджуються питання взаємозв'язку розвитку продуктивних сил регіону та доходів суспільства, визначення факторів, які будуть сприяти підняттю рівня доходності суспільства, створення системи економіко-математичних моделей, необхідних для розробки і прийняття управлінських рішень по ефективному розвитку соціальної системи регіону.

Основний матеріал. Соціально-економічну політику регіону можна визначити як забезпечення життєдіяльності людей на певній території. Задоволення їх життєвих можливостей можливо при двох обставинах: при наявності необхідної сукупності матеріальних та духовних благ та при можливості цими благами користуватися.

Названі вище блага формуються в процесі суспільного виробництва, яке є основою для створення необхідних життєвих благ, з одного боку, та отримання доходів від створення цих благ, з другого боку.

Соціально-економічна система можна характеризувати як системи, що моделюють господарсько-економічну діяльність у сукупності з регулюванням соціальної сфери суспільства певного регіону. Таке тлумачення соціально-економічної системи можна дати відносно типу соціального процесу [2].

По масштабу об'єкту технологізації соціально-економічну систему можна розглядати як систему, що моделює зміни конкретних підсистем, тобто відбувається трансформація підсистем суспільства.

По ступеню новизни на сучасному етапі розвитку соціально-економічну систему в Україні повинна бути інноваційною і, як вже вказувалося вище, для розвитку регіону обов'язково необхідно розглядати інноваційно-інвестиційні процеси для побудови в цілому конкурентоспроможної країни.

По типу функцій, що необхідно виконувати, соціально-економічна система повинна бути інформаційно-управлінською, оскільки вона орієнтована на отримання, передачу, зберігання та переробку інформації для здійснення процесу управління соціально-економічним розвитком регіону.

По характеру дії соціально-економічна система регіону повинна бути стимулюючою, яка орієнтована на підтримку та розвиток соціальних процесів.

По ступеню жорсткості та здібності до саморозвитку соціально-економічна система на сучасному етапі розвитку країни може бути адаптивною тому, що вона повинна пристосовуватися до змін економічних умов, які є первинними і обумовлюють розвиток країни.

По типу цільової орієнтації соціально-економічна система регіону є тактична, тобто орієнтована на досягнення ближніх цілей в конкретних ситуаціях, які виникають в наслідок тієї чи іншої політичної та економічної ситуації.

Таким чином, розглянута класифікація соціально-економічних систем по функціям отримання кінцевого результату свідчить про те, що порівняння економічного та соціального рівня окремого регіону є важливим засобом регулювання та управління соціальними процесами в регіоні.

Так при порівнянні розвитку різних регіонів України по різним рівням економічного та соціального розвитку (табл. 1) [3] можна зробити висновок

Таблиця 1.

Порівняння розвитку різних регіонів України по різним рівням економічного та соціального розвитку

(за даними 2005 р.)

Регіони	Рівень економічного розвитку		Рівень соціального розвитку	
	Валовий регіональний	Інвестиції в	Доходи у розрахунку	Витрати у Розрахунку

Збірник наукових праць МННЦ ІТiС

	й продукт на 1 особу (грн.)	основний капітал на 1 особу (грн.)	на 1 особу (грн.)	на 1 особу (грн.)
Україна	9372	1983,9	6332, 1	7127, 7
Автономна Республіка Крим	6460	1704,1	5432,9	6997,9
Вінницька	5966	993,8	5791,1	5439,2
Волинська	6285	1140,1	5254,2	5822,0
Дніпропетровська	11909	2253,0	7015,9	7716,2
Донецька	12490	2090,9	7088,9	6205,6
Житомирська	5554	848,4	5568,5	5344,2
Закарпатська	5373	895,9	4821,2	6044,9
Запорізька	10683	1766,1	7074,5	7812,3
Івано-Франківська	6916	1212,3	5321,6	4714,3
Київська	8673	2559,6	6305,0	5861,8
Кіровоградська	6394	1201,7	5568,6	5709,9
Луганська	8131	1802,7	5900,9	5126,0
Львівська	6657	1825,8	6203,1	6633,6
Миколаївська	7801	2070,8	6137,5	5999,5
Одеська	8619	2149,4	5883,4	7765,0
Полтавська	11574	2383,7	6653,5	6237,8
Ровенська	6269	1022,9	5344,4	5708,6
Сумська	6497	1168,8	5972,0	5549,3
Тернопільська	4603	799,7	5032,7	4521,9
Харківська	9025	2045,6	6355,7	8420,1
Херсонська	5713	952,6	5400,5	5661,9
Хмельницька	5764	1060,7	5733,3	6146,2
Черкаська	6681	1520,7	5534,0	5588,8
Чернівецька	4654	832, 4	5078,0	5701,3
Чернігівська	6474	1139,8	5979,1	5414,7
м. Київ	28780	7378,5	10683,3	20139,6
м. Севастополь	7452	1444,6	5723,3	8381,7

відносно Вінницького регіону спостерігається асиметрія, яка утворилася внаслідок того, що на регіональному рівні порушується основний ринковий принцип – адекватне відшкодування витрат. Це відбувається внаслідок того, що на регіональному рівні соціально-економічні процеси більш інерційні [4].

Щоб передбачити подальший розвиток соціально-економічної системи регіону необхідно провести детальний аналіз розвитку економічної системи і пов'язати це з розвитком соціальної системи в регіоні. Посилювання проблем регіонів навіть при досягнутому рості є

результатом втілення на практиці Концепції державної регіональної політики, яка нівелює суспільне споживання на фоні зростаючого протиріччя між рівнем соціального та економічного розвитку регіонів [5].

Соціальні процеси функціонують і розвиваються на основі постійних змін, які стосуються не тільки їх структури, але й якісну специфіку. Це потребує постійно корегувати цілі та стратегії, які постійно застарівають і втрачають свою ефективність. Тому виникає постійна необхідність проводити діагностику в період трансформації соціальної системи та визначити стартові умови її переходу до іншої соціальної якості. В цих умовах можливості діагностики дають можливість отримувати не тільки необхідну для прийняття оптимальних рішень інформацію, а й спостерігати за розвитком нової соціально-економічної системи.

Висновки

Співвідношення економічного та соціального дозволяє говорити про наявність об'єктивної мети, яка з'єднує її з потенціалом регіону та необхідністю всіх суб'єктів в стійкому, ефективному розвитку регіону. Ігнорування цього співвідношення в регіоні робить неможливим використання того потенціалу, який є, і замість цього породжує виразно виражену соціально-економічну асиметрію в регіональному розвитку.

Соціальні процеси та явища функціонують та розвиваються лише на основі постійних змін, які торкаються не тільки їх структури, а й якісного стану. Це відбувається внаслідок змін економічного становища в регіоні, що потребує постійної корекції мети та стратегії, які постійно застарівають і потерпають свою ефективність. Протиріччя, які виникають, обумовлюють необхідність постійного співвідношення між економічним та соціальним станом регіону, що особливо активізується в період реформування та трансформації соціально-економічних систем, коли необхідно зафіксувати їх початкові властивості, а також оцінити стартові умови їх переходу до іншої соціальної якості.

Створення моделі ефективного соціально-економічного розвитку регіону пов'язано з урахуванням його внутрішньої природи і формування різних механізмів, які пов'язують соціальні параметри з результатами економічної діяльності.

Література:

- Долішній М. Глобалізація і її регіональний вимір // Вісник ТАНГ. – 2002. - №8-1. – с. 62-66.

Сурмин Ю.П., Туленков Н.В. Теория социальных технологий. – К.: МАУП, 2004. – 608 с.

Статистичний щорічник України за 2006 рік / Державний комітет статистики України. – К.: Видавництво «Консультант», 2007. – 552 с.

Зайцева Л., Польська І. Тенденції соціального розвитку регіонів України // Економіка України. – 2003. - №5. с. 67-73.

Про Концепцію державної регіональної політики: Указ Президента України від 25 травня 2001 р. № 341/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. - № 22. – Ст.. 893. – С.20-28.